

JOEEP

Journal Homepage: <http://dergipark.org.tr/joeeep>

Araştırma Makalesi • Research Article

Demokrat Parti'nin İlk Yıllarında Uyguladığı Tarım Politikası (1950-1951)

Agricultural Policy That Democrat Party (DP) Implemented in the First Years of Its Power

Derya Akın^{a,*} & Faruk Akın^b

^a Dr., MEB, 11300 / Bilecik / Türkiye

ORCID: 0000-0003-4085-5962

^b Prof. Dr. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, 11300 / Bilecik / Türkiye

ORCID: 0000-0002-5921-2628

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 2 Aralık 2022

Düzeltilme tarihi: 12 Mayıs 2023

Kabul tarihi: 22 Mayıs 2023

Anahtar Kelimeler:

Demokrat Parti,

Ekonomi

Tarım Politikası

ARTICLE INFO

Article history:

Received: December 2, 2023

Received in revised form: May 12, 2023

Accepted: May 22, 2023

Keywords:

Democrat Party

Economy

Agricultural Policy

ÖZ

Demokrat Parti (DP)'nin iktidar olduğu 1950-1960 dönemi ekonomi politikalarına bakışın değiştiği bir dönem olmuştur. Bu partinin iktidara gelmesi ile birlikte özellikle tarım sektöründe büyük bir değişim ve gelişim yaşanmıştır. Nüfusun büyük bir çoğunluğunun tarım sektöründe istihdam edilmesi DP iktidarının tarıma dayalı büyüme modelini uygulamasında önemli bir rol oynamıştır. DP iktidarının tarım sektörüne yönelik politikalarının temelleri ise dönemin ilk yıllarında (1950 ve 1951) atılmıştır. Tarıma dayalı büyüme modeli ile birlikte makineleşme hızlanmış, tarımsal krediler artmış, dış yardımlar bu alana aktarılmış ve ekili alanlar genişlemiştir. Bu çalışmanın amacı, DP'nin 1950 ve 1951 yıllarında uyguladığı tarım politikasını incelemek ve bu alandaki gelişmeleri ortaya koymaktır. DP iktidarının ilk yıllarında uyguladığı tarım politikası, modernleşmenin sağlanması ve köylünün refah seviyesinin artırılmasında başarılı olmuştur.

ABSTRACT

The 1950-1960 period when Democrat Party (DP) was in power was a period that the view on economic policies changed. With this party had come to power, a big change and improvement especially in the agricultural sector took place. The fact that a great majority of the population was employed in the agricultural industry played an important role in the implementation of the agriculture-based growth model by the DP. The foundations of agricultural policies of DP rule was laid in the first years of its rule (1950 and 1951). With the growth model based on agriculture, the mechanization accelerated, agricultural credits increased, foreign aids were transferred into this field and the cultivated areas expanded. The aim of this survey is to examine the agricultural policy of DP implemented in the years of 1950 and 1951 and to suggest the developments in this field. The agricultural policy that DP rule implemented in the first years of its rule, achieved modernization and an increase in the welfare level of the peasants.

1. Giriş

1950 öncesinde yaşanan gelişmeler içerisinde İkinci Dünya Savaşı'nın genelde Türkiye ekonomisi özelde ise köylü nüfus üzerindeki olumsuz etkileri çok fazla olmuştur. Türk hükümetinin her an savaşa katılacak hazır bir ordu bulundurma politikası, tarlalarda çalışan köylülerin bu alanları bırakarak orduya dahil olmasına sebep olmuştur.

Yaşanan bu gelişmeye, mevsimsel koşullardaki

olumsuzluklar da eklenince, tarımsal üretimde büyük düşüşler yaşanmış ve gıda sıkıntıları meydana gelmiştir. Üretimde yaşanan düşüş ile başlayan süreç karaborsacılığa dönüşmüş ve Refik Saydam Hükümeti Ocak 1940'da Milli Korunma Kanununu çıkartmak zorunda kalmıştır. Bu Kanun ile hükümet ekonomiyi kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Zaman zaman düzensiz ve keyfi olarak da uygulanan Milli Korunma Kanunu özellikle köylü kesimi üzerinde ağır bir yük oluşturmuştur (Oktar ve Varlı, 2010:

* Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: deryaakinlar@gmail.com

Atf/Cite as: Akın, D., & Akın, F. (2023). Demokrat Parti'nin İlk Yıllarında Uyguladığı Tarım Politikası (1950-1951). *Journal of Emerging Economies and Policy*, 8(1), 155-165.

e-ISSN: 2651-5318. © 2022 TÜBİTAK ULAKBİM DergiPark ev sahipliğinde. Her hakkı saklıdır. [Hosting by TUBITAK ULAKBİM JournalPark. All rights reserved.]

2-5). Tarıma ilişkin olarak Milli Korunma Kanunu ile alınan önlemler neticesinde hükümet her türlü aleti, makine vasıta ve malzemeleri ile zirai ilaçlar ve tohumlar konusunda yetkilendirilmiştir (Tekeli ve İlkin, 2016: 99).

8 Temmuz 1942 tarihinde Refik Saydam'ın ölümünden sonra Başbakanlığa getirilen Şükrü Saraçoğlu savaş dönemiyle artan tarımsal kazançlara yönelik 1944 yılında kabul edilen Toprak Mahsulleri Vergisi ile bu kazançlara ulaşmaya çalışmıştır. Ancak Toprak Mahsulleri Vergisi piyasa için üretim yapmayan köylünün üzerinde ağır bir yük oluşturmuştur (Boratav, 2018: 336).

Toprak Mahsulleri Vergisi'nin uygulanmasının yanı sıra tarımsal üreticilerin İkinci Dünya Savaşı döneminde izlenen ipe politikasına bağlı olarak ürünlerinin belirli bölümlerini hükümet tarafından belirlenen fiyatlardan devlet kuruluşlarına satmak zorunda bırakılmaları geniş köylü kesimleri arasında genel bir hoşnutsuzluğa sebep olmuştur (Tezel, 2015: 533).

1950 yılında 20 milyon 947 bin olan Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde sekseninin kırsal alanlarda yaşaması nedeniyle Türkiye ekonomisi tarım ağırlıklı bir yapıya sahiptir. Tarım ağırlıklı bu yapı ekonomik faaliyetlerin yürütülebilmesi ve ziraat ve köylüyle ilgili kararların alınmasını gerektirmiştir (Karabulut, 2015: 372). Köylü kesiminde hükümete karşı oluşan tepkiler Demokrat Parti'nin bu kesim üzerindeki politikalarının yoğunlaşmasına neden olmuştur. 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçim ile iktidara gelen Demokrat Parti nüfusun büyük bir çoğunluğunun ziraat sektöründe istihdam edilmesine bağlı olarak ekonomik gelişmenin bu sektördeki gelişme ile sağlanabileceğini uyguladığı tarım politikaları ile ortaya koymuştur. Bu çalışmada Demokrat Parti iktidarının 1950 ve 1951 yıllarında uyguladığı tarım politikası ile bu alandaki gelişmeler ortaya konulacaktır. Bu parti iktidarının 1950 ve 1951 yıllarındaki tarım politikası arşiv ve resmi kaynak ile süreli yayın ve kaynak eserlerden yararlanılarak incelenmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak elde edilen bilgiler bütüncül bir şekilde ortaya konulup bu araştırma kapsamında betimlenmiş ve yorumlanmıştır.

2. Demokrat Parti Döneminin Başlangıcı

7 Ocak 1946 tarihinde Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan tarafından Demokrat Parti kurulmuştur. Her bakımdan liberalizmi savunan parti "liberal" bir çizgide yer almıştır (Yücel, 2001: 51). Demokrat Parti'nin ortaya çıkmasını hazırlayan etmenler, İkinci Dünya Savaşı yıllarında oluşmaya başlamıştır. Bu savaş sırasında Türkiye'de uygulanan iktisat politikaları, toplum tarafından hoşnutsuzluğa neden olmuştur. Savaş sonunda ise yeni kurulan dünya düzeni içinde Türkiye'nin demokratik hayata katılması zorunlu olarak kabul görmüştür (Timur, 2003: 11-12). Ülkeyi savaşa sokmama konusunda büyük çaba harcayan CHP iktidarı, 1945 yılında geniş halk kesimleri ile ticaret ve tarım sermayesi açısından gözden düşmüştür. 14 Mayıs 1950 seçimleri ile Demokrat Parti'nin

ezici bir güçle Meclis'e girmesi, millî iradenin zaferi olarak kabul edilmiştir (Binark, 2009: VII-X). Bu seçimler Türk siyasi tarihi açısından bir dönüm noktası olmuş bir dönem kapanmış, bazı kesimler için umutlu, bazı kesimler içinse endişeli bir süreç başlamıştır (Sunay, 2013: 184). DP gerçekleştirilen seçimler ile 487 milletvekilinin 408'ini alarak iktidara gelmiştir (Yücel, 2001: 79). Bu netice Tek Parti Yönetimi ve Milli Şef Dönemi'nin sonunu gösteren bir dönüm noktası olmuştur (Koçak, 2018:193). 15 Mayıs 1950 tarihli Cumhuriyet gazetesinin haberine göre, seçimlere katılım konusunda halk tarafından büyük bir ilgi olduğu belirtilerek Demokrat Parti'nin birçok ilde başarı kazandığı ifade edilirken "yurdda dün baskısız bir seçim yapıldı" şeklinde değerlendirmede bulunulmuştur (Cumhuriyet, 15 Mayıs 1950: 1).

22 Mayıs 1950 tarihinde en yaşlı üye olan Hüseyin Cahit Yalçın tarafından Meclis açılmıştır. TBMM Başkanlığına Refik Koraltan, Cumhurbaşkanlığına ise 453 oyun 387'sini alarak Celal Bayar seçilmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar hükümeti kurma görevini Adnan Menderes'e vermiştir. Adnan Menderes tarafından oluşturulan Bakanlar Kurulunda Maliye Bakanlığı görevine Hasan Ayan, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı görevine Zühtü Velibeşe, Tarım Bakanlığı görevine ise Nihat İyriboz "Nihat İyriboz: Türkiye'de bitki koruma alanında önemli yeri olan İyriboz 1893 tarihinde Selanik'te doğmuştur. Selanik Yüksek Ziraat Okulu'nu bitirmiştir. 1923 yılında İstanbul Ziraat Müzesini kurmuştur. Bitki koruma alanında önemli bir isim olan İyriboz 1. Adnan Menderes Hükümeti zamanında 10 aya yakın Tarım Bakanlığı görevini yapmıştır" (Lodos, Niyazi, Nihat İyriboz'u Kaybettik, 68-69). getirilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:1, 22.V.1950: 1-10).

19. T.C. Hükümeti 22.05.1950 - 09.03.1951 yılları arasında Adnan Menderes tarafından kurulmuştur (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2014: 72). Demokrat Parti iktidar olduktan sonra ilk hükümet (Adnan Menderes Hükümeti) programında tek parti döneminde uygulanan iktisat politikasını eleştirmiştir:

"Uzun süren tek parti hâkimiyeti devrinin hükümetimize intikal eden neticeleri bu ölçüye göre, asla müsait sayılamaz. Nitekim memleketimizin geniş imkânlarıyla milletimizin yüksek vasıfları göz önünde tutulacak olursa, uzun yılların beyhude israf edilmiş olduğuna ve hattâ memleketin tabii inkişaf seyrinin hatalı ve sakat politikalarla engellenmiş olduğuna hükmetmek icabediyor. Millî ve siyasi murakabeden mahrum bir idarenin çok uzun yıllar sürüp gitmesi, birçok hataların irtikâbına, israflara ve ifratlara yol açmıştır. Eski iktidarın tek parti hâkimiyetinde ifâdesini bulan siyasi görüş ve kanaatleri onun iktisadi ve malî politikasına da aksetmiştir" (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:1, 29.V.1950: 25).

Adnan Menderes tarafından kurulan yeni hükümetin iktisadi ve mali politikalarının esasları ve takip edilecek yollar Tek parti yönetiminin politikasından farklı olarak ekonomik refaha kavuşmak amacı ile belirlenmiştir:

“1.Bütün Devlet hizmetlerinin görülmesinde âzami tasarruf zihniyetiyle hareket ederek Devlet masraf ve külfetlerini asgariye indirmek ve Devlet bütçelerini iktisadi bünyemizin takatiyle mütenasip ve hakiki mânasıyla muvazeneli bir hale getirmek. Ancak bu suretledir ki iktisadi bünye ferahlığa kavuşturulmuş ve yaranın iktisadi refahı ve malî istikrarı teminat altına alınmış olacaktır.

2.İktisadi cihazlanmamızı süratlendirmek. Bu maksatla;

A) Bütçede envestisman mahiyetinde olan kısmı mümkün olduğu kadar genişletmek ve bunun dışındaki bütün imkânlarımızı da yalnız ve yalnız istihsale matuf mevzulara tevcih etmek ;

B)Hususi teşebbüsün kendini hukuki ve fiilî emniyet altında hissetmesini sağlayacak bütün tedbirleri almak ve onun süratle gelişmesine yardım etmek,

C)Memlekette mevcut sermayenin istihsale akmasını kolaylaştırmak,

Ç)Yabancı teşebbüs sermaye ve tekniğinden geniş ölçüde faydalanabilmenin şartlarını tahakkuk ettirmek ve icaplarını yerine getirmek.

3. İktisadi cihazlarımız için Devlet bütçesinden envestisman mahiyetinde ayrılacak tahsisatı memleketimizin tabii şartları göz önünde bulundurularak vücuda getirilecek bir plâna bağlamak.

4.İstihsal hayatını Devletin zararlı müdahalelerinden ve her çeşit bürokratik engellerlerden kurtarmak. (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:1, 29.V.1950: 26-27).

Adnan Menderes tarafından belirtilen bu iktisat politikası uygulandığında pahalılığının önüne geçileceği, hayat standardının yükseleceği, çiftçi ve işçinin ekonomik olarak rahatlayacağı, toplumsal alanda ise memlekette var olan sefaletin azalacağı beyan edilmektedir. Adnan Menderes iktisadi ve mali görüşlerinin esasını "bir taraftan devlet müdahalelerini asgariye indirmek diğer taraftan iktisâdi sahada devlet sektörünü mümkün olduğu kadar daraltmak ve buna emniyet vermek suretiyle hususi teşebbüs sahasını mümkün olduğu kadar genişletmek" şeklinde ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:1, 29.V.1950: 27; TBMM, 1988: 158).

Başbakan Adnan Menderes, 29 Mayıs 1950 tarihinde 19. Cumhuriyet Hükümetinin (I. Menderes Hükümeti) Programının sunuş konuşmasında “yeni iktidarı Halk Partisinden ayıran mühim bir görüş farkı da, ziraat işlerimizin ele alınışında tecelli edecektir.” diyerek tarım alanında yapılacak çalışmaların Türk ekonomisine büyük katkı sağlayacağını belirtmiştir. Menderes tarafından nüfusun yüzde sekseninin ziraatla uğraştığı, Türkiye’de bu alanın milli ekonominin ana kaynağını oluşturduğu, gelirin artması ve her sahada kalkınmanın ana şartının bu temelin kuvvetlenmesi ile mümkün olacağı vurgulanmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:1, 29.V.1950: 28; TBMM, 1988: 159). Menderes konuşmasının devamında

ziraat alanında yapılacak çalışmaların milli iktisat politikasının temelini oluşturduğunu belirtmiş, tarımda yapılacak çalışmaların alet ve vasıtaları, hastalıklar ve haşereler ile mücadele, iyi tohumların kullanılması, zirai tekniğinin ilerlemesi konularında tekrardan gözden geçirileceğine dikkati çekmiştir (TBMM, 2014: 11-12).

3. Demokrat Parti'nin İlk Yıllarında (1950-1951) Tarımdaki Gelişmeler

Cumhuriyetin ilk yıllarının sloganı köylü milletin efendisi şeklindedir. Fakat Aşar Vergisinin kaldırılması ve askerlerin bir kısmının tarlalarına dönmelerine izin verilmesinden sonra, 1950 yılına kadar köy ve köylü genel olarak arka planda kalmıştır (Yenal, 2010: 98). Aynı yılda yapılan nüfus sayımına göre Türkiye’de ekilip dikilen bir kilometre kare ziraat arazisine 215 çiftçi düşmüştür. Buna karşın Almanya’da bir kilometre kareye 91, İngiltere’de 83, Belçika’da 98 çiftçinin düştüğü değerlendirildiğinde Türkiye’nin bu alanda geride kaldığı görülmektedir (Özer, 2013: 197). Demokrat Parti’nin iktidara geldikten sonraki eylemlerden birisi Beş Yıllık Kalkınma Planı’nı bir tarafa bırakarak tarımı ve altyapıyı geliştirmeyi amaçlayan bir programa geçmek olmuştur (Kazgan, 2006: 82). Buna bağlı olarak Demokrat Parti iktidarı ile birlikte ekonomide gerçekleştirilen en önemli değişiklik tarım kesiminin gelişmesine önem verilmesidir (Pamuk, 2018: 227). Bu parti devletin olanaklarını köylünün refahı için kullanmış ve bu politikasını uzun süre devam ettirmiştir. Siyasal tabanın büyük oranda köylü ve kırsal bölgeye dayalı olması iktidarın devam etmesi için bu politikayı gerekli kılmıştır (Oktar ve Varlı, 2010: 9).

Ziraat sektörü, 1950’li yılların başlarında tarımsal nüfusun fazlalığı ve dış ticarete katkısı nedeniyle Türkiye ekonomisinin temel sektörünü oluşturmuştur (Serin vd., 2007: 20). 1950’li yılların başlarında tarım sektöründe yaşayan nüfus miktarı hafifçe azalma eğilimi göstermekle birlikte tarımdan geçinenlerin toplam oranı %77’dir. Türkiye’nin ihracatının %80’ini tarımsal ürünler oluştururken bunların ithalatı, ithalatın ancak %10’unu oluşturmuştur (Parasız, 2003: 146).

Demokrat Parti nüfusun büyük bir kısmını oluşturan köylü kesimini memnun etmek için iktidarının ilk yıllarında öncelikle yeni toprakların tarıma açılmasını sağlamıştır. Bunun için yapılan ziraatta makineleşme hareketinin sonucunda ekilen arazi 8,9 milyon hektardan 1950 yılında 9,8 milyon hektara ve 1951 yılında ise 10,6 milyon hektara ulaşmıştır. Diğer taraftan 1949 yılında nadas arazisi ise 4,2 milyon hektardan 1950 yılında 4,6 milyon hektara çıkmış ve 1951’de ise aynı rakamda kalmıştır. Böylece 1949 yılında 13 milyon 264 bin hektar olan toplam işlenen alan 1950 yılında 14 milyon 542 bin hektara ve 1951 yılında ise 15 milyon 272 bin hektara ulaşmıştır (TÜİK, 2012: 177). Tablo 1’de 1949-1951 döneminde işlenen arazi verileri gösterilmektedir.

Tablo 1. 1949-1951 Dönemi İşlenen Arazi (Bin Hektar)

Yıllar	Ekilen Alan	Nadas	Toplam
1949	8.990	4.274	13.264
1950	9.868	4.674	14.542
1951	10.600	4.672	15.272

Kaynak: TÜİK, (2012: 177)

Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında özellikle Doğu, Güney Doğu ve İç Anadolu'da meraların sürülmesine ve tahıl ekimine açılmasına müsaade edilmiştir. Bu durum tahıl üretimini artırırken, hayvancılığı ise sınırlandırmıştır (Tokgöz, 2018: 144). Diğer bir ifadeyle tarım alanları genişlerken, mera ve otlak alanları gerilemiş, bu durum hayvancılığın gelişimine olumsuz bir etki yaratmıştır (Serin vd., 2007: 20).

Tablo 2. 1949-1951 Döneminde Seçilmiş Tahıl ve Bitkisel Ürünlerin Ekim Alanı (Bin Hektar) ve Üretimi (Bin Ton)

Yıllar	Buğday		Pamuk		Şekerpancarı	
	Ekilen Alan	Üretim	Ekilen Alan	Üretim	Ekilen Alan	Üretim
1949	4.007	2.516	305	104	51	817
1950	4.447	3.871	448	118	50	855
1951	4.789	5.600	641	150	50	1.363

Kaynak: TÜİK, (2012: 178-185)

1950'li yıllarda ekilen alandaki genişleme öncelikle buğday üretimini, sonra da pamuk üretimini de artırmıştır. Buğday ekili alan 1949 yılında 4 milyon hektar iken 1950 yılında 4,4 milyon hektara ve 1951 yılında ise 4,7 milyon hektara yükselmiştir. Buğday üretimi 1949 yılında 2.516.000 tondan 1951 yılında 5.600.000 tona, Pamuk üretimi 1949 yılında 104.000 tondan 1951 yılında 150.000 tona ve şekerpancarı üretimi 1949 yılında 817.000 tondan 1951 yılında 1.363.000 tona yükselmiştir (TÜİK, 2012: 178-185). Tablo 2'de 1949-1951 döneminde seçilmiş tahıl ve bitkisel ürünlerin ekim alanı ve üretimi gösterilmektedir.

Demokrat parti hükümetinin tarım alanındaki ikinci önlemi tarımda makineleşmenin hızlandırılması olmuştur. 85 maddeden oluşan Demokrat Parti Programının 63. maddesi tarımda kullanılan alet ve makinelerle ayrılarak bunların köylünün ayağına götürüleceği şu şekilde vurgulanmıştır:

"Devlet, ucuz her bölge tabiat şartlarına uygun âlet ve yedek parçaları çiftçinin ayağına götürmeli ve bu maksatla memleketinde çok geniş sarfyeri olan basit ziraat âletleri sanayiinin süratle kurulmasını sağlamalıdır."
(Demokrat Parti Programı, 1946: 19)

Demokrat Parti iktidarında üretimi kolaylaştırmak ve tarımın mekanizasyonunu sağlamak amacıyla çalışmalarını yürüten Türkiye Ziraat Donatım Kurumu (TZDK) bir taraftan yerli ziraat sanayiinin temellerini atarken, diğer taraftan kredi temin edip yabancı ülkelerden ihtiyaç duyulan makineleri getirerek uygun şartlarda çiftçiye ulaştırmıştır. Türkiye Ziraat Donatım Kurumu'nun 1949-1950 yılı üretim

faaliyetleri ise şöyledir: (Yurtoğlu, 2017: 289).

"(i) 1949 yılı sonuna kadar ülkeye 871 adet Massey-Harris, 1.065 adet Fordson marka traktör getirip çiftçiye intikal ettirmiştir.

(ii) 1950 yılı itibariyle dağıtılan Massey-Harris biçerdöver sayısı 80'dir.

(iii) Marshall Kredisi ile 1950 yılı Eylül ayına kadar 2.502 traktör, 458 biçerdöver, 1.806 diskharrow, 480 kültivatör, 2.384 soklu pulluk, 1.352 mibzer, 789 trailer, 930 disk pulluğu, 514 vanvey ve 300 çapa makinesi ithal edilerek çiftçiye teslim edilmiştir.

(iv) Bu süre zarfında kurum, eliyle çiftçiye dağıtılan kimyevi gübre miktarı 22,186.020 kg, tarlaya sokulan pulluk sayısı 87.857'dir.

(v) 1949 yılı sonuna kadar 2.017.281 kg mücadele ilacı, 9.857.325 kg kükürt, 1.674.358 kg göztaşı dağıtılmıştır.

(vi) Kurum, 1949 yılı sonuna kadar 69.646.813 liralık zirai alet ve malzemeleri dağıtırken, 1950 yılı Haziran ayı sonundaki satış miktarını 14 milyon 150 bin liraya çıkarmıştır.

(vii) TZDK sattığı malların uzun ömürlü olmasını sağlamak ve çiftçilerin ayağına kadar giderek bakım ve tamir görevini yerine getirebilmek için ülkenin 6 yerinde birinci, ikinci ve üçüncü sınıf tamirhaneler açmış, 18 adet seyyar bakım ve tamir arabası ile ülkeyi sürekli dolaşarak tarım makinelerinin bakım ve onarımlarını gerçekleştirmiştir. 1950 yılının Haziran ayı sonuna kadar 69.808 km yol kat edilmesi ve 1.141 köye ulaşılmasıyla birlikte 1.508 traktör, 103 biçerdöver bakım ve tamir görmüştür".

Demokrat Parti'nin ilk yıllarında tarımı geliştirmek için çiftçiye kredi desteği sağlanmıştır. Ziraat Bankası'nın çiftçilere kredi yardımının 1949 yılına göre 114 milyon lira arttığı ve tarımın gelişmesinin amaçlandığı basında yer almıştır (Cumhuriyet, 8 Eylül 1950: 1). Ziraat Bankası Umum Müdürü Mithat Dülge tarafından verilen beyanat ile köylüye daha fazla kredi desteği sağlanacağı belirtilmektedir. Dülge "Bu sene İstanbul'un bazı köyleri de dahil olmak üzere Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Erzurum, Erzincan, Kırşehir, Yozgad, Çorum, Eskişehir, Konya, Maraş, Niğde, Sivas vilayetlerinde kuraklığın tesiri ile mahsul bol miktarda alınamamış" diyerek bu bölgelerde yaşayan köylüleri zor durumda bırakmamak için bunların borçlarının erteleneceği belirtilmiştir (Cumhuriyet, 28 Eylül 1950: 1-3; Zafer, 28 Eylül 1950: 1-4). Ayrıca 1950 yılında bazı illerde yaşanan mahsulün az olması, kuraklık, doğal afetler nedeniyle Ziraat Bankası tarafından bazı Tarım Kredi Kooperatiflerine borç olarak verilen paranın ertelenmesine karar verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/124.83.12). Tarım sektörünün geliştirilmesi için yapılması planlanan arasında şunlar yer almaktadır: "ziraatın makineleştirilmesi, iyi kalite tohum ve gübre kullanılması, silo ve soğuk hava depolarından yararlanılması, sulama tesisatının inşası" (Özer, 2014: 64-65).

12 Şubat 1937 tarih ve 3130 sayılı kanunla tarımda

makineleşmenin yaygınlaştırılması konusunda çiftçiye örnek olmak suretiyle üretimin artırılması için Ziraat Vekaletine bağlı olarak Zirai Kombinalar Kurumu ihdas edilmiştir (İnci, 2022: 145). Ayrıca 1938 yılında tarım ve sanayi kurumlarını işleterek sektörün bir bütün olarak gelişmesini temin etmek amacıyla Ziraat Vekâleti'ne bağlı olarak Devlet Zirai İşletmeleri Kurumu kurulmuştur (Yiğit, 2012: 320). 7 Haziran 1949 tarihli ve 5433 sayılı Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Görev ve Kuruluş Kanunu ile bu iki kurum (Zirai Kombinalar Kurumu ve Devlet Zirai İşletmeleri Kurumu) Tarım Bakanlığına bağlı Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür (Yurtoğlu, 2018: 590). Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Türkiye'de çiftçiliğin zirai verimini artırmak, üretimi çeşitlendirmek ve mahsulün kalitesini yükseltmek amacıyla iyi tohumluk, damızlık ve fidan ihtiyacını sağlamak, tarım alanında çiftçiye örnek olmak gibi amaçlarla kurulmuştur (T.C. Resmi Gazete, 7 Haziran 1949, Sayı. 5433: 1). Devlet Üretme Çiftlikleri'nin 1950 ve 1951 yılı üretim döneminde 950 bin dönüm arazi ekiminden elde edilen mahsullerden 1951 yılında 22.900 ton buğday, 1.500 ton arpa ihtiyacı olan çiftçilere; 2.550 ton tohumluk buğday ise göçmenlere verilmiştir. Ayrıca çiftçilere 14.600 ton tohumluk peşin para ile satış yapılmıştır (Yurtoğlu, 2018: 593). 1950 ve 1951 yıllarında Devlet Üretme Çiftlikleri tarafından çiftçiye dağıtılan toplam hububat tohumluğu miktarı 98.756 ton, damızlık sığırları sayısı 260, damızlık koyunu sayısı 1.800 ve yumurta sayısı 19.329 adettir. 1950 ve 1951 yıllarında çiftliklerden elde edilen net kâr miktarı 8.156.579 lira olmuştur (Yurtoğlu, 2018: 620).

Tarımda modernleşme adına yapılan en büyük atılım, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra emperyalist bir politika güden Sovyet Rusya'ya karşı ABD'nin Türkiye'yi Marshall Planına dahil etmesiyle başlamış ve alınan yardımın (Demokrat Parti döneminde Amerikan yardımlarının tarım ve istatistik sahasında hükümet tarafından kullanılması ve bütçede ilgili bölümlere aktarılmasına karar verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/126.71.12)) önemli bir kısmı tarımsal alanda kullanılmıştır (Özer, 2014: 64).

Türkiye'de Marshall Planı ile sağlanan yardımların büyük bir kısmı ziraatın makineleşmesi, yeraltı sermayesinin işletilmesi modern vasıtaların teçhizi gibi çeşitli kalkınma konularına ayrılmıştır (BCA, 30.1.0.0/125.801.5). Marshall Planı ile Türkiye'ye yapılan yardımlar sonrası kaydedilen ilerleme yarı mucize olarak değerlendirilmiştir (Cumhuriyet, 4 Nisan 1950: 1-3).

Traktörün tarımsal üretimde kullanılmasına bağlı olarak teknolojinin hayvan ve insan gücünden mekanik enerjiye yönelmesi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki Marshall Planı programı sayesinde olmuştur (Kazgan, 1983: 2414). 1950 ve 1951 yıllarında tarımdaki makineleşme Türkiye'nin ABD tarafından az gelişmiş ülkelere sunulan, önce makineleşmenin sağlanmasının daha sonrada tarımsal ürün ihracatının arttırılmasının gerektiği yönündeki kalkınma modelini benimsemesinin bir sonucudur. Söz konusu bu model, Marshall Planı ile Türkiye'de tarımda

makineleşmenin hız kazanmasını sağlamıştır. Örneğin 1949 yılında 9.170 olan traktör sayısı 1950 yılında %80,9'luk artışla 16.585'e 1951 yılında ise %44,7'lik artışla 24.000'e yükselmiştir (Kepenek, 2014: 105). Traktör ve benzeri makine ithalatının toplam ithalat içindeki payı yüzde birden yüzde sekize yükselmiştir (Oktar ve Varlı, 2010: 11). Tablo 3'te 1949 ve 1951 döneminde başlıca tarımsal girdilerin sayısal gelişimi gösterilmiştir.

Tablo 3. 1949 ve 1951 Döneminde Başlıca Tarımsal Girdilerin Sayısal Gelişimi

Yıllar	Traktör Sayısı	Artış Oranı (%)	Tarımsal Kredi	Artış Oranı (%)
1949	9.170	-	337	-
1950	16.585	80,9	412	22,3
1951	24.000	44,7	646	56,8

Kaynak: Kepenek, (2014: 105)

1950'li yılların iktisat politikaları, girdilerden sulamaya, kredilerden pazarlamaya kadar birçok hizmetin köylere ulaşmasına ve buna bağlı olarak üretimin artmasına ve pazarla bütünleşmenin hızlanmasına yol açmıştır. Devletin tarımsal kuruluşları, Marshall Planı kapsamında çok uluslu şirketlerin traktör, tohum, ilaç ve gübrelerini satmıştır. Başka bir ifadeyle Ziraat Bankası çiftçilere kredi vererek çok uluslu şirketlerin girdilerinin satışını desteklemiştir (Yurt ve Çakmak, 2010: 450). Bu bankanın verdiği tarımsal krediler 1949 yılında 337 milyon TL'den 1950 yılında %22,3'lük artışla 412 milyon TL'ye ve 1951 yılında ise %56,8'lik artışla 646 milyon TL'ye yükselmiştir (Kepenek, 2014: 105). 1952'de tarım makinelerine sahip olan kişiler ile ilgili yapılan bir araştırma, bunların %93'ünün yaptıkları harcamaların %60'ını kredi ile karşıladıklarını göstermektedir (Yılmaz, 2012: 73). Tarım sektöründe makineleşmenin yarattığı sosyal sonuçlar ise şunlardır (Oktar ve Varlı, 2010: 18);

(i) Makineli üretimle birlikte ortakçılık zayıflamış, bununla geçinen kesim yaşadığı yeri tamamen ya da geçici olarak terk etmiştir. Bu durum kır ve kent arasında hareketliliğe sebep olmuştur.

(ii) Traktörün ulaşım aracı olarak kullanılmasıyla birlikte kent ve kasabalarla ilişkiler artmıştır.

(iii) Makineleşme köy nüfusunda hareketliliğe yol açmış; kent ve kasabalara göçler artmıştır.

(iv) Makineleşmede yeni iş sahalarının açılmasıyla birlikte köylerde mübadele (değişim) ekonomisi başlamıştır.

(iv) Tarımda makineleşmeyle birlikte karayollarının yapımı hız kazanmış, köylerin pazara ürün sevkiyatı kolaylaşmış, böylece tarım kesiminin pazar ekonomisiyle bütünleştirilmesi sağlanmıştır.

Tarım alanında yapılan çalışmalardan bir diğeri Bölge Ziraat Araştırma Enstitüleri'nin kurulması olmuştur. Zafer gazetesinin (Zafer Gazetesi, 30 Nisan 1949 tarihinde Ankara'da Demokrat Parti'nin Yayın organı olarak çıkmıştır. Zafer'in kurucusu, başyazarı ve imtiyaz sahibi

Mümtaz Faik Fenik'tir (Topuz, 1973: 173)) 7 Eylül 1950 tarihli sayısında "Ziraatımızda Yeni ve Esaslı Hamle" başlığı adı altında Tarım Bakanı Nihat İyriboz tarafından aşağıda verilen beyanat dönemin iktidarının tarıma önem göstermesi açısından önem arz etmektedir:

"Memleketimizde şimdiye kadar yapılan ziraatçılık esaslı bir temele dayanmazdı. Toprağımızın mahiyeti bilinmiyor ve bütün ziraat memleketlerinde olduğu gibi bir tarım haritamız yoktur. Sularımızda bizim için meçhul, iklimimizin mahiyeti bilinmiyor ve nihayet istihsalin büyük elemanı olan köylümüzün psikolojisine vakıf bulunmuyoruz... Şimdi bu dört mevzuu esaslı olarak araştırıp tetkik etmek üzere bütün teşhizatı, laboratuvarları ve monitörlü vasıtaları ile mücehhez bir bölge ziraat araştırma enstitüleri kuruyoruz. (Zafer Gazetesi, 7 Eylül 1950: 1)"

Yeni toprakların tarıma açılması ve makineleşme sürecinin dışında 1950 yılında çıkarılan Gelir Vergisi Kanununun tarım kesiminin vergilendiren uygulaması ertelenmiş, ayrıca kooperatifleşme yerine aile işletmeleri desteklenmiştir. Özetle, tarımda uygulanan bu politikalara ucuz kredi, düşük vergi ve 1950 ve 1951 yıllarındaki uygun iklim koşulları ile Kore Savaşı'ndan kaynaklı tarım ürünlerinin ihrac fiyatlarının artması gibi etkenler eklenince Demokrat Parti iktidarı döneminde çiftçinin refah seviyesi artmıştır (Tokgöz, 2018: 144).

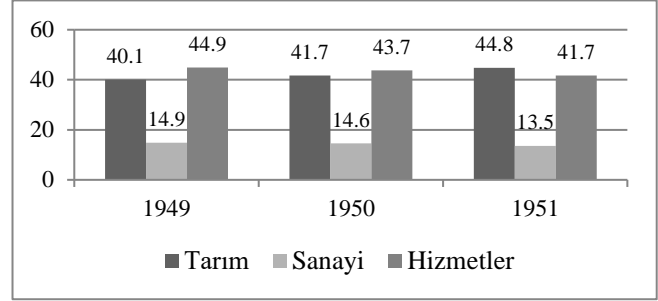
Başbakan Adnan Menderes 26 Şubat 1952 tarihinde İçişleri Bakanlığının bütçe görüşmelerinde ekonomideki hızlı gelişmeleri köylüler üzerindeki iyileşme ile örneklendirerek şu konuşmayı yapmıştır:

"Arkadaşlarım, memleket iktisadiyatının görülmemiş bir süratle inkişaf halinde bulunduğunu ret ve inkâr etmeye imkân yoktur. Şuradan bir otomobile atlayıp köylerimize gidiniz. İlk rastladığınız köye, köylere sorunuz. Söyliyecekleri sözlerin göstereceği hakikatlarla, bu kürsüde çizilmek istenilen tablo arasında hiçbir alâkanın 'olmadığım göreceksiniz.'" (TBMM, 2014: 164).

Bu dönemin diğer bir özelliği ise Demokrat Parti iktidarından önce ortaya çıkan "savaş zenginlerinin" yerini bu iktidar ile "toprak zenginlerinin" almış olmasıdır. Olağanüstü koşullar ile birlikte tarım sektöründeki hızlı büyüme 1950-1953 döneminde GSMH'nin ortalama yüzde onluk bir büyüme hızına ulaşmasında önemli bir unsur olmuştur. Türkiye bu dönemde buğday ihracatında dördüncü ülke iken, gayri safi milli hasıla içinde tarımın payı yaklaşık %50 ve toplam ihracat içindeki payı ise %70 olmuştur (Tokgöz, 2018: 145).

Demokrat Parti iktidarının ulaşım politikasının bir sonucu olarak karayollarına öncelik verilmesi nedeniyle bu alandaki yatırımlar hızlanmıştır (Kepenek, 2014: 116). Karayollarının yapımının hızlanması ile kırsal alanların kentlere ulaşması kolaylaşmış, iç piyasanın da genişlemesi mümkün olmuştur (Tokgöz, 2018: 145).

Grafik 1. 1949-1951 Döneminde Sektörlerin GSMH İçindeki Payları (%)

Kaynak: TÜİK, (2012: 732)

Tarım sektörünün GSMH içindeki payı 1949 yılında %40,1 iken, Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 yılında %41,7'ye ve 1951 yılında ise %44,8'e yükselmiştir. Grafik 1'de 1949-1951 döneminde tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payları (%) gösterilmektedir.

Tablo 4. 1949-1951 Döneminde Tarım Sektörünün İstihdamdaki Payı (15 + yaş) (Bin Kişi)

Yıllar	Toplam İstihdam	Tarımda İstihdam	Tarımın İstihdamdaki Payı (%)
1949	8.560	7.246	84,6
1950	8.790	7.408	84,3
1951	9.117	7.544	82,7

Kaynak: TÜİK, (2012: 137)

Tarım sektörünün toplam istihdamdaki payı 1949 yılında %84,6 iken 1950 yılında bu oran %84,3 1951 yılında ise %82,7 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 4'de tarım sektörünün istihdamdaki payı gösterilmektedir.

Tablo 5. 1949-1951 Döneminde Tarım Bakanlığı'nın Genel Bütçeden Aldığı Pay

Yıllar	Genel Bütçe (Milyon TL)	Tarım Bakanlığı Bütçesi (Milyon TL)	Tarım Bakanlığı'nın Payı (%)
1949	1.371	36	2,62
1950	1.487	43	2,89
1951	1.579	45	2,84

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

1949 yılında Tarım Bakanlığı'nın genel bütçe içindeki payı %2,62 iken Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 yılında bu oran %2,89'a yükselmiştir. Tablo 5'te 1949-1951 döneminde Tarım Bakanlığı'nın genel bütçeden aldığı pay gösterilmektedir.

1950 ve 1951 yıllarında Demokrat Parti iktidarının iktisadi alandaki başarısının esas kaynağını oluşturan tarım alanındaki başarısının temel nedenleri şunlardır (Eroğul, 2019: 132);

(i) Devletin elindeki toprakların bir bölümü köylüye dağıtılmış, meraların bir bölümü ekim alanı haline getirilerek doğrudan doğruya tarıma kazandırılmıştır.

(ii) Gizli işsiz konumunda olan fazla nüfus belirli bir oranda da olsa bu yeni çalışma alanlarında istihdam edilmiştir.

(iii) Tarım kesiminde yaygınlaşan makineleşme ile birlikte Demokrat Parti döneminde, traktör sayısı yaklaşık on kat artmıştır. Tarımsal alet ve makineler ithal edilip, kolay işleyen kredi mekanizması aracılığıyla bu alet ve makineler köylünün kullanımına yönlendirilmiştir.

(iv) Tarımsal ürünlerin taşıma ve depolanması için yeni önlemlerin alınması, ürünlerin düşük fiyatlarla hemen elden çıkarılmasını önlemiş ve gerçek fiyattan satılmasını sağlamıştır.

(v) Ziraat Bankası aracılığıyla, tarım kesiminin kredi ihtiyacı büyük ölçüde karşılanmıştır.

(vi) Tarımsal fiyatlar yükseltilerek köylüye çok daha büyük miktarlarda para akışı sağlanmıştır.

(vii) Mevsimsel koşulların iyi gitmesi ve dünya görünümünün de uygun olması tarımdaki gelişmeleri desteklemiştir.

Adnan Menderes'in toprak sahibi bir aileden gelmesi ve toprağı iyi tanınması, Başbakan olduğunda köylü ve toprak ile ilgili sorunlara önem vermesinde etkili olmuştur. Demokrat Parti'nin tarım politikalarının belirlenmesinde Adnan Menderes'in çiftçi bir aileden gelmesi önemli bir rol oynamıştır (Yurtoğlu, 2014: 215).

4. Demokrat Parti'nin İlk Yıllarında (1950-1951) Tarımdaki Başarısının Devamlılığı

Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında tarımda sağladığı başarısının sağlam temellere dayanmadığı söylenebilir. Şöyle ki, bu dönemde örneğin pamuk üretimi gelişmiş tekniklere göre yapılmamış, sadece ekim alanlarında sağlanan artışı esas almıştır (Kurtoğlu, 2012: 459). Demokrat Parti iktidarı pamuk üretimini teşvik etmesine karşılık pamuk üretimi iklim şartları ve ekim alanlarının durumuna göre yıldan yıla farklılık göstermiştir. Pamuk üretiminde eski yöntemler kullanılırken, ekili alanlarda aynı cinsten olmayan tohumlar yer almıştır. Türk pamuklarının dış pazarlarda standart türde bulunmayışı, dünya fiyatlarının altında satılmasına neden olmuştur (Yurtoğlu, 2021: 299).

Tarımsal krediler artış gösterse de 1950 yılında Ziraat Bankası'nın açtığı bu kredilerin toplam krediler içindeki payı %36'dır (Tokgöz, 2018: 145). Diğer taraftan 1950 ve 1951 yıllarında tarımdaki hızlı makineleşme ile diğer girdilerin kullanımı arasında bir denge gözetilmemiştir. Makineleşme Marshall Planı ile birlikte çok hızlı bir şekilde arttığı için özümsememiş, köylünün teknik bilgi seviyesi makineleşmeye paralel olarak aynı hızla gelişmemiştir. Bu sebeple tarıma dahil olan makineler etkili kullanılamamış ve birçok bir kaç yıl içinde kullanım dışı kalmıştır (Şahin,

2011: 116). Demokrat Parti'nin yürüttüğü makineleşme sürecinde özellikle yedek parça ile ilgili ortaya çıkan sıkıntılar nedeniyle bu parti hükümetleri eleştirilerin hedefi haline gelmiştir (Özer, 2014: 68).

Traktör sayısındaki artış, diğer girdiler en uygun nitelik ve oranda yükseltilemediği için sınırlı bir verim artışı sağlayabilmiştir. Diğer taraftan traktörün çekim gücünden özellikle bahsi geçen yıllarda yük ve işçi taşımada yararlanılmıştır (Kepenek, 2014: 105).

Tarımda makineleşme ile birlikte meydana çıkan işgücü fazlalığı beraberinde büyük şehirlere göçü hızlandırmıştır (Dikkaya ve Özyakışır, 2018: 132). Şöyle ki, 1950'li yıllarda yaşanan değişimler, arazi kullanımında ve bunun neticesinde tarım kesiminin insan gücü ihtiyacında önemli değişiklikler yaratmıştır. Yaşanan değişim ziraat sektörünün bu güç gereksinimini azaltarak, topraktan görece olarak kopmuş bir işgücü kesiminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ortaya çıkan bu gelişmeler, mevsimlik işlere yönelen kişilerin sayısının artırmasının yanı sıra zamanla sürekli bir hal alarak kentlere göçe dönüşmüştür (Makal, 2001: 137).

Bu dönemde tarım sektörü ile ilgili diğer bir gelişmede köylülerin T.C. Ziraat Bankası'na olan borçlarının artması olmuştur. Giderek artan tarımsal borçlar köylünün ürünü rekolteden önce düşük fiyatla satmasına sebep olmuş sonrasında ise tohum tedariki ve ekim zamanında köylü kesimi yeniden borç almak zorunda kalmıştır (Parasız, 2003: 149).

6. Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti iktisat tarihi içinde Demokrat Parti dönemi tarıma dayalı büyüme modeli ile birlikte bu alanda büyük hamlelerin yapıldığı ve buna bağlı olarak da modernleşmenin sağlandığı bir dönem olması bakımından büyük önem arz etmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın ülkemizde köylü nüfus üzerinde yarattığı olumsuz etkilerden sonra iktidara gelen Demokrat Parti'nin uyguladığı tarım politikaları kırsal kesimde memnuniyet yaratmış, ülke nüfusunun büyük bir kısmını oluşturan bu kesimin Demokrat Parti'ye olan desteğini artırmıştır.

Nüfusun büyük bir çoğunluğunun tarım sektöründen geçimini sağlaması, Başbakan Adnan Menderes'in toprak sahibi bir aileden gelmesi Demokrat Parti'nin tarım politikalarına ağırlık vermesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu parti iktidarı tarafından uygulanan tarım politikalarının yanı sıra Kore Savaşı'ndan kaynaklı tarım ürünleri talebi ve ihraç fiyatlarının yükselmesiyle birlikte köylünün refah seviyesi 1950 ve 1951 yıllarında artmıştır. 1950 ve 1951 yıllarında Demokrat Parti iktidarının uyguladığı politikalarla bağlı olarak tarım alanında yaşanan önemli gelişmeler şunlardır;

Demokrat Parti döneminde tarımsal alanlar genişletilmiştir. Tarımsal alanların genişletilmesinin yanı sıra mevsimsel koşulların da genel olarak iyi gitmesi bu yıllardaki üretimin büyük ölçüde artmasına yol açmıştır.

Tarım alanındaki diğer bir gelişme ise traktör sayısının hızla artması ile başlayan makineleşme sürecinin ivme kazanması olmuştur. Makineleşme sürecine bağlı olarak Ziraat Bankası'nın çiftçilere verdiği kredilerde artış yaşanmıştır. 1950 ve 1951 yıllarında Türkiye Ziraat Donatım Kurumu'nun, kredi temini ile birlikte çiftçinin ihtiyaç duyduğu makineleri getirmesi ve uygun koşullarda dağıtması tarım sektöründeki hızlı makineleşme sürecinde önemli bir rol oynamıştır.

Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu ve Ziraat Kombinalar Kurumunun Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğüne dönüştürülmesiyle tarımda yeni bir dönem başlamış, çiftçiliğin veriminin artırılması ve üretimin çeşitlendirilmesi suretiyle tarımsal üretim desteklenmiş ve ülke ekonomisine önemli katkılar sağlanmıştır.

Tarım sektöründe yaşanan bu gelişmeler sonrası tarım kesiminin Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payının 1949 yılında %40,1'den 1951 yılında %44,8'e kadar yükseldiği görülmektedir. Demokrat Parti iktidarının özellikle 1950 ve 1951 yıllarında tarım alanında yaşanan gelişmeler neticesinde köylünün refah seviyesinin artırılmasında başarıya ulaştığı söylenebilir. Diğer taraftan tarım alanında yaşanan bu gelişmelerin sağlam temellere oturtulamaması ile yerini olumsuz sonuçlara bıraktığı da görülmektedir. Tarım alanında gözlemlenen bu olumsuz gelişmeler ise şunlardır;

1950 ve 1951 yıllarında tarım alanındaki en önemli gelişmelerden birisi de şüphesiz hızlı makineleşme süreci olmuştur. Ancak bu hızlı makineleşme süreci sonrasında teknik bilgi eksikliğinin yanı sıra yedek parça ile ilgili sorunların artması makineleşmenin etkin olarak kullanılmamasına yol açmıştır. Diğer taraftan 1950 ve 1951 yıllarında makineleşme ile birlikte yaşanan hızlı değişim devamında köylerde işgücü fazlalığının ortaya çıkmasına yol açmış, bu durum şehirlere göçün artmasına sebep olmuştur.

Kaynakça

Arşiv ve Resmi Kaynaklar

- BCA, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, 30.1.0.0/125.801.5
- BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 30.18.1.2/126.71.12
- BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 30.18.1.2/124.83.12.
- Demokrat Parti Programı, 1946. Madde 63.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı, Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri (1924-2020), Ankara.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2014). *Dünden Bugüne Başbakanlık (1920-2014)*, Yayın No:25, Ankara.
- Devlet Üretme Çiftlikleri Görev ve Kuruluş Kanunu, T.C. Resmi Gazete, Sayı:5433. (7 Haziran 1949).
- TBMM (1988). Hükümetler ve Programları, I. Cilt (1920-

1960). Haz. Nuran Dağlı, Belma Aktürk, Yayın No:12, Ankara: TBMM Basımevi.

TBMM (2014). *Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları*, Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi Adnan Menderes, Haz. Neziroğlu, İrfan ve Yılmaz, Tuncer Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:1, 22.V.1950.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:1, 29.V.1950.

TÜİK (2012). *İstatistik Göstergeler 1923-2013*.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet, (4 Nisan 1950). "Marshall Planı Yarı Devresini Tamamladı", 1-3.

Cumhuriyet, (15 Mayıs 1950). "Demokrat Partinin Yurdun Birçok illerinde Seçimi Kazandığı Anlaşıldı", 1.

Cumhuriyet, (8 Eylül 1950). "Ziraat Bankasının Çiftçilere Yardımı", 1.

Cumhuriyet, (28 Eylül 1950), Bu yıl köylüye Daha Fazla kredi Açılacak", 1-3.

Zafer Gazetesi (7 Eylül 1950), "Ziraatimizde Yeni ve Esaslı Bir Hamle", 1.

Zafer Gazetesi (28 Eylül 1950), "Çiftçiye Mahsul Avansı", 1-4.

Kaynak Eserler

- Binark, İ. (2009). *Türk Parlamento Tarihi TBMM VII. Dönem (8 Mart 1943-5 Ağustos 1946)*, 1. Cilt, TBMM Kültür, Sanat Yayın Kurulu Yayınları No.:133, Ankara.
- Boratav, K. (2018). *İktisat Tarihi (1908-1980) Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980 içinde – Der. Sina Akşin*, 13. Baskı, İstanbul: Cem Yayınları.
- Dikkaya, M. & Özyakışır, D. (2018). *Türkiye Ekonomisinde Yeni Arayışlar: 1946-1960 Dönemi*, Osmanlıdan Günümüze Türkiye'nin İktisadi Tarihi içinde (Ed.ler: Mehmet Dikkaya, Adem Üzümcü, Deniz Özyakışır), Ankara: Savaş Yayınevi.
- Eroğul, C. (2019). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İstanbul: Yordam Kitabevi.
- İnci, İ. (2022). Tarihsel Süreç İçinde Türkiye'de Tarımsal Makine ve Ekipmanların Modernizasyonu 1948-1960. *MECMUA Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN: 2587-1811 7(13), 142-154.
- Karabulut, P. Ç. (2015). İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Milli Korunma Kanunu ve Ege Kırsalına Etkileri, *Tarih Okulu Dergisi*, 8 (22), 371-398.
- Kazgan, G. (1983). *Tarım, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:9, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kazgan, G. (2006). *Tanzimattan 21. Yüzyıla Türkiye*

- Ekonomisi*, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kepenek, Y. (2014). *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurtoğlu, R. (2012). *Türkiye Ekonomisi*, Sinemis Yayınları.
- Koçak, C. (2018). *Siyasi Tarih (1923-1950) Türkiye Tarihi 4-Çağdaş Türkiye 1908-1980-* Der, Sina Akşin, 13. Baskı, İstanbul: Cem Yayınları.
- Lodos, N.(tarih yok). *Nihat İyriboz 'u Kaybettik*, 67-73.
- Makal, A. (2001). Türkiye'de 1950-1965 Döneminde Tarım Kesiminde İşgücü ve Ücretli Emeğe İlişkin Gelişmeler, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56-3, 103-140.
- Özer, S. (2013). *Demokrat Parti'nin Köy ve Köylü Politikaları*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Özer, S. (2014). Demokrat Parti Dönemi Zirai Makineleşme Hareketi ve Sonuçları, *SDÜ Fen ve Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 61-80.
- Pamuk, Ş. (2018). *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Parasız, İ. (2003). *Türkiye Ekonomisi*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Oktar, S. & Varlı, A. (2010). Türkiye'de 1950-1954 Döneminde Demokrat Parti'nin Tarım Politikası, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 28(1), 1-22.
- Serin, V., Arıcan, E. Yücememiş, B., Civan, K. & Işıl, G. (2007). *İstihdam Perspektifinde AB Sürecinde Tarımın Genel Sorunları ve Çözüm Önerileri*, İTO Yayınları, Yayın No: 2007-34.
- Sunay, C. (2013). *Demokrat Parti, Çok Partili Demokrasiye Geçiş*, (Ed. Turgay Uzun), Orion Yayınları.
- Şahin, H. (2011). *Türkiye Ekonomisi*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (2016). *İktisadi Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, İkinci Cilt, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tezel, Y. S. (2015). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Timur, T. (2003). *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, 3. Baskı, Ankara: İletişim Yayınları.
- Tokgöz, E. (2018). *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi*, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Topuz, H. (1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Birinci Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Yenal, O. (2010). *Cumhuriyetin İktisat Tarihi*, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Yılmaz, D. (2012). *Demokrat Parti'nin Tarım Politikası'nın Aydın Ölçeğinde Değerlendirilmesi (1950-1955)*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yiğit, A. A. (2012). Türkiye'nin Tarıma Dayalı Sanayi Politikası, *Doğuş Üniversitesi Dergisi* 13(2), 315-326.
- Yurt, E. & Çakmak, S. (2010). *Cumhuriyet'ten Günümüze Tarım Politikaları*, Türkiye Ekonomisi 1908-2008 içinde, (Ed.ler: Nevin Coşar, Melike Bildirici), Bursa: Ekin Yayınevi.
- Yurtoğlu, N. (2014). *Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve Siyasi, Sosyal, Ekonomik Hayata Tesirleri (1950-1960)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Yurtoğlu, N. (2017). Cumhuriyet Dönemi Ziraatte Makineleşme Sürecinde Türkiye Zirai Donatım Kurumunun Yeri ve Önemi (1943-1960), *Tarih Okulu Dergisi*, 10(29), 277-312.
- Yurtoğlu, N. (2021). *Demokrat Parti (DP) Dönemi'nde Pamuk Politikaları ve Dokuma Sanayisine Etkileri (1950-1960)*, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 37, 293-336.
- Yurtoğlu, N. (2018). Türkiye'de Kırsal Kesimin Kalkınmasında Önemli Bir Model: Devlet Üretim Çiftlikleri (1949-1960), *Tarih Okulu Dergisi*, 11(34), 587-632.
- Yücel, M. S. (2001). *Demokrat Parti*, İstanbul: Ülke Kitapları.

Extended Summary

Purpose

In the history of the Republic of Turkey, the Democrat Party era is important in that the big moves were made in the field of agriculture with the agriculture-based economic development model and the modernization of Turkish agriculture was ensured. The great evolution and development ensured in the field of agriculture with the government of the Democrat Party raises the question of "Through which agricultural policy was this success ensured?" The aim of this survey is to examine the agricultural policy of DP implemented in the years of 1950 and 1951 and to suggest the developments in this field.

Literature Review

While it is seen that in the literature on the agricultural policies implemented by the Democrat Party, the works made cover a longer period, this study lays stress on the agricultural policy implemented by the Democrat Party in 1950 and 1951 and to suggest the developments in this field. The main reason for the investigation of the years 1950 and 1951 in this study is that it was those years when the foundations of the agricultural policies implemented throughout the rule of Democrat Party from 1950 to 1960 was laid. This study sets out the agricultural policies before the rule of the Democrat Party as well as the Democrat Party's agriculture-based economic development model in the years of 1950 and 1951 and the achievements of the Democrat Party through these policies and the continuity of such achievements.

Design/methodology/approach

The agricultural policy implemented by the Democrat Party government in power in 1950-1951 and to suggest the developments in this field constitute the main framework of the study. The agricultural policy implemented by the Democrat Party government in power in 1950 and 1951 were investigated through the archive and official resources as well as the periodicals and source works. In this study, the data obtained was presented in a holistic manner using qualitative research method and described and interpreted within the scope of qualitative research.

Findings

The Democrat Party, which came in power at the elections in 1950, implemented an agriculture-based economic policy as the majority of the population lived in villages and lived on agriculture. In this context, one of the major goals of the Democrat Party was to make a great move in agricultural industry and a great change occurred in the steps taken. The funds provided through the Marshall Aid were channelized to and thus, rapid developments occurred in agricultural sector. The first one of the agricultural developments in the Democrat Party era was the expansion of the agricultural lands. The second agricultural development was the agricultural mechanization speeded up by the rapidly

increased number of tractor. In addition to these developments, significant increases occurred in the agricultural production in the investigated years due to the favourable weather conditions in those years. The third development in agriculture was the increase in the agricultural loans given to the villagers on favourable terms by Ziraat Bankasi in connection with the mechanization process. Another development was the road network expanded with the mechanization and the increased connection of the rural areas to urban areas. It is seen that following this development experienced in the agricultural sector, the share of the agricultural sector in the Gross National Product increased from 40,1% in 1949 to 41,7% in 1950 and to 44,8% in 1951. When the years 1950 and 1951 are evaluated in general, these positive developments occurred through the agriculture-based economic development model implemented by the Democrat Party show that the Democrat Party was successful in increasing the welfare level of the villagers while the fact that the success achieved in agriculture did not have strong basis ended up with this success being short-time.

Perşembe 7 EYLÜL 1950

ZAFER
DEMOKRASİNİNDİR

Borsa Mobilya Pazarı

Ziraatımızda yeni ve esaslı bir hamle
Bölge ziraat araştırma enstitüleri kuruyorlar
Tarım Bakanının verdiği izahat

Adliyede yeni çalışma yılı dün sabah törenle başladı
Cumhurbaşkanı ile bakanların buldukları törende Yargıtay başkanı bir nutuk söyledi

Siyaset itiharcuları
Mümtaz Faik FENİK

Belediye meclisi yarın ilk içtiğini yapıyor
Bu fevkalade toplantıya yeni Belediye Başkanı ile daimi komisyon üyeleri iştirak edilecek

Köylüye tohumluk

Korede düşürülen Sovyet uçağı Rusya Amerikayı protesto etti!
Kore'de Amerikan kıtaları komünist taarruzunun gelmesini önlediler

Şöforler kongresi bugün toplanıyor
Vilayetlerden de geçecekleri istisnalarla seğirler tasarısı hakkında öneriler görüşülecek

AKINTIYA KÜREK

D.P. nin tesekkür mesajı

Batı Avrupa ordusu hazırlığı başlıyor

Org. Mustafa Muğlalı dün serbest bırakıldı

D.P. nin tesekkür mesajı

Ek 1. Zafer Gazetesi, (7 Eylül 1950)

Perşembe 28 EYLÜL 1950

ZAFER
DEMOKRASİNİNDİR

Borsa Mobilya Pazarı

Kızıl Kore hükümeti sulh istedi
Kızıllar kuvvetlerini geri çekeceklerini bildiriyorlar
Komünistler bütün Kore'de Birleşmiş Milletler kontrolünde seyahatini kabul ettiler

Donanma günü kutlandı

Bulgur notası dün Dışişleri'ne geldi
Notanın etkiler önmüzdeki hafta cevaplandırılması bekleniyor

Batı Avrupa ordusu hazırlığı başlıyor
Gü. Evladınor Başbakanın, Başley Gencenkırmay başkanı adıyor

Org. Mustafa Muğlalı dün serbest bırakıldı
Makbrenin, sabb rapor üzerine, sağım yayıyıcı dördüncü kadar durdurmanın geri bırakılmasına karar verdi

D.P. nin tesekkür mesajı

AKINTIYA KÜREK

Cahit grafit

D.P. nin tesekkür mesajı

Ek 2. Zafer Gazetesi, (28 Eylül 1950)